

1

8

8

6

—

1

8

9

5

Stationsbyerne

Aktieselskabet

Salling Herreders Spare- og Laanebank

giver af nye Indlaan :

mod $\frac{1}{2}$ Aars Opsigelse... 4 pCt. p. A.,

" kortere Opsigelse ell.

paa Anfordring indtil $3\frac{1}{2}$ " —

beregner af nye Udlaan :

Diskonto af Vexler ..... 5 " —

andre Udlaan..... 5 " —

Skive, i August 1887.

Ths. Alstrup. Jeppe Boel.

C. Knudsen.

Frederiksgade 8-6 ca. 1890.

Til venstre ses Den Nye Borger- og Håndværkerforenings bygning, opført i 1881 efter tegninger af murermester L. Jørgensen. I 1890'erne blev bygningen pudset og malet.

Til højre læge Caspar Rings hus, opført ca. 1860 som et af de første i Frederiksgade. I februar 1893 solgte han huset til Salling Banks direktør, Ths. Alstrup. Kort tid efter flyttede banken til huset. Foto: Martin Jensen.

Danmark

1886: Den politiske kamp mellem Højre og Venstre kulminerer. Venstre stemmer for finansloven. Den første politiske kvindeforening oprettes. Den moderne cykel (bicykletten) kommer til Danmark.

1887: Højre vinder 8 mandater ved Folketingsvalget. På ny provisorisk finanslov. Forsøg i Folketinget på at få forbudt kunstsmør (margarine). Det første andelssvine-slagteri oprettes i Horsens.

1888: Den politiske kamp medfører, at Højre og Venstre holder hver sine 100 års fester for Stavnsbåndets ophævelse.

1890: Socialdemokratiet vinder sit første mandat på landet og får to medlemmer i Landstinget. Den første maj-demonstration.

1891: Loven om alderdomsunderstøttelse til værdigt trængende gamle vedtages. Landets første elektricitetsværk åbnes i Odense.

1892: Sygekasseloven med statstilskud til anerkendte sygekasser vedtages.

1893: Agrarforeningen oprettes. Foreningen, der især repræsenterer det større landbrug, ønsker forlig.

1894: Forliget mellem Højre og Det moderate Venstre vedtages. Venstrefolkene anerkender Københavns befæstning, mens Højre går med til at fjerne gendarmerne og flere af de forhadte provisorier. Estrup-regeringen går af og erstattes af regeringen Reedtz-Thott. Der gennemføres en ny valgkredsinddeling. Det sydvestlige Salling overføres fra Skivekredsen til en ny Vinderupkreds. Fjends herred hører fortsat til Viborgkredsen. Denne opdeling holder indtil kommunalreformen i 1970.

1895: Modstanderne af det store forlig vinder folketingsvalget. Venstrereformpartiet dannes.

Skiveegnen

Tørveindustrien og jernbanerne skabte en række nye stationsbyer med en mængde forretninger og håndværksvirksomheder. Der indsattes en moderne færge mellem Salling og Mors. Telefonen kom til egnen.

I Skive dannede både arbejdere og mestre faglige organisationer. Afholdsbevægelsen slog igennem. I Fjends slog den ”nye tid” igennem, da en ung mand fra Aakjær i vinteren 1887 holdt flere ”revolutionære” foredrag.

Cyklen blev de unges foretrukne transportmiddel. Cykelklubberne blev egnens første sportsklubber.

Klondyke i tørvemoserne

Skiveegnen havde nogle af Danmarks største tørveforekomster. De lå ved Sparkjær og Rønbjerg-Hvidemose tæt på Langå-Struer-banen. Her opstod en række store tørvefabrikker, der i sæsonen (april-september) beskæftigede flere hundrede mænd, kvinder og

Børn, der arbejdede på bogtrykker Mar. Jensen og gårdejer Andr. Sørensen's "Rønbjerg Tørvefabrik" i 1910. Børnene "rejste" tørv, d.v.s. vendte dem om, så de kunne tørre på begge sider.

børn. Tørvefabrikkerne på egnen leverede en stor del af den danske tørveproduktion for 100 år siden, og stationerne i Sparkjær, Rønbjerg og Hvidemose afsendte snesevis af godsvogne med tørv hver dag. Omkring stationerne opstod nye stationsbyer med boliger for arbejderne og fabrikkerne.

Tørveeventyret begyndte i Sparkjær, hvor ritmester Mathias Rahbek i 1878 overtog Økjær Mosebrug. I løbet af de næste 10 år udviklede han en produktionsmetode med brug af dampkraft, der gjorde det muligt at producere tørv i stor målestok. Metoden præsenterede han i "den første Mosebog" 1897.

Rahbeks pionerindsats blev kostbar for ham selv. For at få råd til sine eksperimenter måtte han sælge mere og mere af Økjær Mosebrug, og han endte med at være ansat i sin tidligere tørvefabrik. Køberne var en tidligere slagter i Sparkjær, Hans Nielsen, og gårdejer Per Odgaard, Tastumgård. Hans Nielsen blev den store tørvebaron i Sparkjær. I 1905 havde han 5 tørvefabrikker, hvor 150 arbejdere fremstillede 22 mill. tørv om året. Hans Nielsen byggede "Villa Nordstjernen" (i dag plejehjem) og forærede en grund til en kirke og kirkegård i Sparkjær, ligesom han også betalte en del af byggeudgifterne. Som tak blev han udnævnt til kammerråd! Otte år senere forlod han Sparkjær som en fattig mand - tørvepriserne var faldet mere, end han kunne klare.

I moserne i Rønbjerg dominerede "Rønbjerg Tørvefabrik", ejet af bogtrykker Mar. Jensen, Skive Folkeblad, og gårdejer Andr. Sørensen, Rønbjerg. Rønbjerg Tørvefabrik

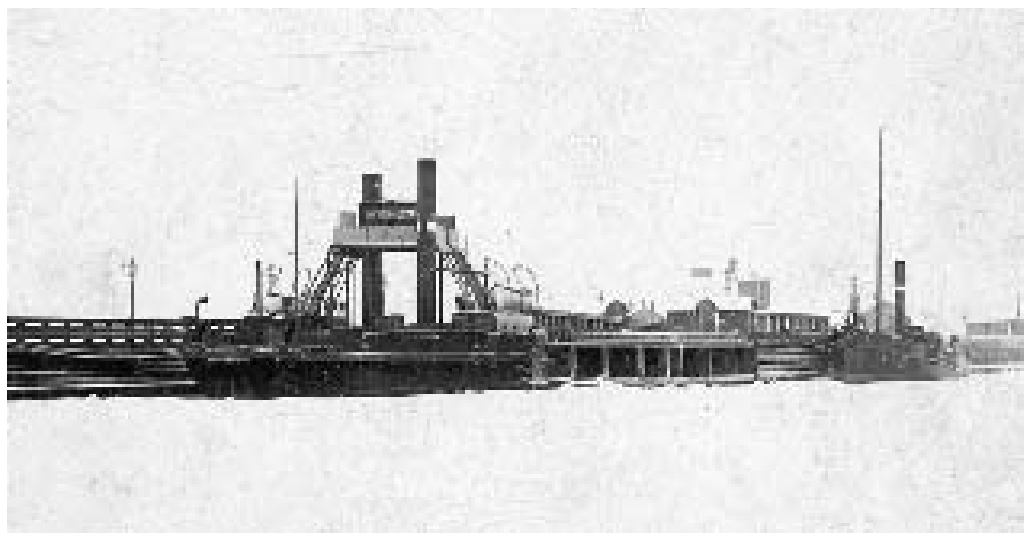
blev oprettet i 1898, og ved opkøb af moseparceller i Rønbjerg Mose udviklede fabrikken sig til i 1910 at beskæftige 50 mand og 150 kvinder og børn. Hele familien kunne nemlig arbejde i tørvene: Mændene gravede tørvemassen i mosen og transporterede den til tørvfabrikken, hvor tørvemassen blev æltet med vand, hvorefter de kørte den ud på tørrepladsen, hvor den blev hældt på forme og lagt til tørre. Så tog børnene over: Deres opgave var at ”rejse” tørvene, at vende dem, så de kunne tørre på begge sider. Til slut kom kvinderne, der ”skruede” tørvene, satte dem i stakke, så de kunne tørre færdigt. En familie kunne tjene 50 kr. om ugen i tørvene.

I Hvidemose skabte tørvefabrikant K. Rolandsen et helt lille bysamfund. Han begyndte i 1893 at producere tørv efter Rahbeks metode og nåede hurtigt op på at fremstille 50.000 tørv pr. dag. Det gav transportproblemer, men dem løste han ved selv at betale for anlæggelse af vigespor og oprettelse af billetsalgssted. Det var dyrt, men Hvidemose station afsendte 20 godsvogne med tørv hver dag i 1895.

Rolandsen opførte boliger, som han solgte til sine arbejdere, og i 1894 oprettede han en privatskole til børnene. Boligerne på den såkaldte Holmensgade var af meget tvivlsom karat, og det fortælles, at et af Rolandsens huse senere blev solgt for en flaske brændevin og et par gamle træskostøvler. Til sidst købte kommunen husene og rev dem ned for at spare socialhjælp.

Glyngøre-færgen 1889

Fra gammel tid gik færgefarten mellem Salling og Mors ved Sallingsund (Pinen og Plagen). I 1871 eksproprierede staten færgefarten og gik i gang med at anlægge en færgehavn ved Glyngøre og en anløbsbro ved Nykøbing Mors. Nykøbing byråd overtog fær-

Dampfærgerne "Masnedsund" og "Sallingsund" ved færgehavnen i Glyngøre en isvinter ca. 1890. Mellem færgerne ses banegårdens vindmølle, vandtårn og kran. Til højre ses kroen. Foto: N. Jepsen.

gedriften, anskaffede en dampfærge, ”Sallingsund”, og påbegyndte færgefarten mellem Nykøbing og Glyngøre den 20. november 1873.

Den 1. april 1885 overtog statsbanerne færgedriften på ruten. Derefter begyndte arbejdet på at bygge nyt færgeleje i Glyngøre og en færgehavn i Nykøbing med jernbaneterræn og station. Stationsområdet i Nykøbing blev ret stort, for man gjorde plads til evt. fremtidige jernbaner på Mors.

Den nye færgerute åbnede den 1. oktober 1889, hvor statsbanerne indsatte den tidligere Lillebæltsfærge, hjulfærgen ”Lillebælt”. Færgen havde både 1., 2. og 3. classesalon. Den kunne medtage 5-6 godsvogne og 300 passagerer. De togrejsende fra Nykøbing gik ombord på færgen og blev sejlet over til Glyngøre, hvor det ventende tog holdt lige ved færgen.

Stationsbyerne

Langå-Struerbanen og Sallingbanen fik en kolossal betydning for Skiveegnens udvikling. De skabte en helt ny type bebyggelse: stationsbyen.

Det er karakteristisk for de to baner, at stationerne blev placeret på stort set ubeboede steder. Ofte var stationen den første bygning på stedet, og så kom kroen! Det vidste man i datiden, og det fortælles, at ejeren af herregården Lundgård i Gammelstrup (Fjends) af samme grund fik forhindret, at der blev lavet en station ved Lundgård. Den blev i stedet placeret ved de to ”Stoholmgårde”, hvor der ikke var så mange til at protestere!

Jebjerg kan være et eksempel på, hvor hurtigt en stationsby voksede sig stor. Her kom der også en gæstgivergård umiddelbart efter åbningen af stationen i 1884. Samme år åbnede Salling Højskole og Jebjerg Mejeri (Esper Andersen).

Købmand P. Waisbæks forretningsbygning på hjørnet af Nørregade og Østergade i Stoholm ca. 1905.

I slutningen af 1890'erne var der opstået en lille by ved stationen. Her var to store købmandsforretninger og en brugsforening. Desuden to mode- og manufakturforretninger, en skrædder- og manufakturhandel, to store bagerier, en bog- og papirhandel, to smede- og maskinværksteder, en større grovmedeforretning, en tømmerhandel, to hjul- og karetmagerforretninger, en større urmager - og guldsmedeforretning, to skomagerforretninger, to træhandlere, tre muremestre og ligeså mange tømremestre og snedkermestre, en af landets største cykelforretninger (Esper Andersen), to slagtermestre, et møllebyggerværksted og en kurvemagerforretning. Kort sagt: I løbet af et årti fik beboerne i og omkring Jebjerg mulighed for at købe stort set alt uden at behøve at forlade deres lokalområde.

Skive Telefonselskab

I 1887 oprettede et konsortium med vinhandler S. Sørensen, Nørregade, i spidsen et telefonselskab for Skive og Omegn. Året efter åbnede selskabet en central i Adelgade 2.

I 1892 udkom en vejviser for Viborg Amt, og heri kan man finde, hvad der formentlig er egnens første "telefonbog" - en liste på to sider. I Skive var der 87 numre. I omegnen fandtes adskillige steder "samtalestationer", oftest hos en lokal købmand,

Henriette Skytte – i daglig tale "Sjette" – ved omstillingsbordet på Jebjerg telefoncentral ca. 1910.

brugsforening eller kro. Man kunne være fælles om et nummer: F.eks. delte Tastum, Søvang og Højslev Bys samtalestationer, Højslev kro og Hald kro nr. 87.

I 1896 overdrog konsortiet telefonselskabet til Jydsk Telefon Aktieselskab (JTAS). Overdragelsen skulle godkendes af Skive Byråd, der tog sig betalt i form af to gratis telefoner!

I 1902 flyttede telefoncentralen fra Adelgade 2 til Adelgade 10 - hvor den stadig ligger!

Efter JTAS's overtagelse af telefonselskabet blev der oprettet en lang række centraler på landet. Den første var Højslev Stationsby i 1900, og året efter fik Roslev, Durup og Selde egen central. De øvrige centraler – en snes stykker – blev oprettet i 1910'erne.

Fur fik telefon samme år som Skive. Det var en statstelefonstation, der i 1923 blev overtaget af JTAS.

Arbejdet som centralbestyrer var meget eftertragtet - ofte gik det i arv i flere generationer. Bestyreren var en vigtig person i lokalsamfundet. Hun vidste alt, hvad der skete, for der var mulighed for at lytte med på samtalerne. Alle, der ringede, kom i kontakt med hende, og hvis samtale-modtagerne ikke var hjemme, vidste hun som regel, hvor de kunne træffes, så hun kunne ekspedere samtalen hen det rette sted. På grund af deres store lokalkendskab var mange centralbestyrere skattede meddelere til en af aviserne i Skive - de vidste altid, hvornår der var mærkedage i familierne!

Mestrene organiseres

Indtil ophævelsen af Næringsloven i 1857 udgjorde laugene den faste ramme for håndværkernes faglige aktiviteter. Skive var - selvom den var købstad - af så beskeden

I begyndelsen af 1930'erne indrettede nogle af Skives mesterforeninger en "laugsstue" i Den Nye Borger- og Håndværkerforening i Frederiksgade. Stuen skulle bruges som mødelokale for foreningerne.

Her sidder bestyrelsen for laugsstuen i 1933. Fra venstre sidder bagermester Carl Møller; snedkermester Valdemar Sørensen, guldsmed Søren Melgaard, arkitekt H. Toft Hansen og installatør Anders Knudsen. Foto: C. Hadrup.

størrelse, at der kun var basis for et laug: Vognmandslauget, der eksisterede i 1850'erne. Mestrene i håndværksfagene var i enkelte tilfælde medlemmer af laugene i Viborg, men hovedparten var ikke organiserede.

Ved næringslovens ophævelse i 1857 mistede byerne deres hidtidige monopol på handel og håndværk. Mange steder oprettede håndværkermestrene i de følgende år mesterforeninger, der skulle overtage nogle af laugenes opgaver. I Skive var det kun skomagermestrene, der oprettede en mesterforening i 1870'erne. Det var nemlig det eneste fag, der havde over ti mestre i Skive!

Til gengæld var håndværkerne i Skive langt forud for deres tid på et andet område. I 1849 oprettede de "Håndværkersvendenes Sygekasse" - en af Danmarks første sygekasser. Næsten alle svende i Skive var medlemmer af sygekassen, som fik sine indtægter fra mestrene, der betalte kontingent for deres svende. Sygekassen oprettede Skives første "sygehus", en sygestue i et lokale bag et af værtshusene i Thinggade.

I 1888 stiftedes Skive Malerlaug, men ellers skal man frem til 1890'erne, før mestrene begyndte at organisere sig. I aviserne nævnes snedkere og urmagere (1894), murer- og tømremestre (1898), skrædderne (stiftet 1899), bagermestrene (stiftet 1907) og smedene (stiftet 1909). Hertil kom i 1899 en lokalafdeling af "Dansk Arbejdsgiver- og Mesterforening".

De samvirkende fagforeninger

I foråret 1893 var der 5 fagforeninger i Skive: Bødkere, formere, maskinarbejdere, slagteriarbejdere og murere. De nye fagforeningers første opgave var at oprette en overenskomst, der fastlagde løn og arbejdstid. Uden den havde arbejderne ingen rettigheder! Midlet til dette var forhandlinger med arbejdsgiverne, og hvis det mislykkedes - at strejke. I foråret 1893 strejkede murerens fagforening for at få en overenskomst. Et af midlerne under strejken var, at murerne simpelthen afskaffede arbejdsgiverne: De gav tilbud på opførelsen af Skive Andelsmejeri, og det medvirkede til, at arbejdsgiverne bøjede sig. Det var den konservative Skive Avis absolut ikke tilfreds med, og i avisens spalter kom der en række angreb på de "fæle socialister". Som led i dette opgør samledes de 5 fagforeninger i Skive den 1. maj 1893 på "Nordbanerestauranten" for at stifte "De samvirkende fagforeninger" i Skive eller Arbejdernes Fællesorganisation, som den snart kom til at hedde. Det var meget naturligt, at man fandt den første formand, former Frits Poulsen, på Skives største virksomhed, Skive Jernstøberi.

Det var svært for den nye organisation at slå igennem. Året efter gik den i dvale, og det lykkedes først at få den til at fungere efter en "genstart" i 1896. Den nye formand blev malersvend Jens Peter Nikolajsen, der spillede en stor rolle som organisator i de næste år, hvor arbejderbevægelsen for alvor slog igennem i Skive.

At der nu var skabt en levedygtig organisation kom til udtryk ved, at man allerede i efteråret 1896 sammen med den ligeså nystiftede Arbejdsmændenes Fagforening kunne indvie en fane ved en fest på "Rosenhøj". Taleren ved den store begivenhed var den

I perioden 1900-1914 holdt arbejderbevægelsen i byerne i Midt- og Vestjylland hvert år på skift en stor arbejderfest. I 1907 blev arbejderfesten holdt i Skive. Gæsterne kom med særtog til Skive H, hvor de blev hentet af deres fagfæller. Her marcherer tømrerne med faner og i deres stiveste puds over Østerbro. I baggrunden ses det ældste "Åhus" og bag det Skive Jernstøberi & Maskinfabrik.

unge journalist ved den socialdemokratiske avis i Århus, Peter Sabroe. Sabroe stillede ved denne lejlighed krav om bedre syge- og ulykkesforsikring, alderdomsunderstøttelse og en skoleordning med lige muligheder. Disse krav ophidsede ejeren af Krabbesholm Skov, godsejer Rosen, så meget, at han fremover lukkede lågen til sin skov for socialistiske foreninger! Peter Sabroe spillede en stor rolle for den unge arbejderbevægelse på Skiveegnen. Han var en uforlignelig agitator og blev ofte benyttet som taler i Skive.

Skive Tekniske skole 1891

I 1868 oprettede Borger- og Håndværkerforeningen (den gamle) en søndagsskole for lærlinge. I 1871 blev skolen overtaget af den nystiftede lokalafdeling af "Vestjydsk Industriforening", Skive Industriforening.

Industriforeningens skole begyndte med 26 elever og voksede i de følgende år. Midt i 1880'erne nåede man op på ca. 50, og i slutningen af 1880'erne op på 82 lærlinge. Skives vækst med de mange nye virksomheder og det omfattende nybyggeri slog igennem.

Deltagerne i Skive tekniske Skoles malerskole i 1928 blev undervist i dekorations- og skiltemaling af malermester Anders Mogensen (til venstre). Malerskolen blev afholdt i januar-februar måned, hvor de fleste malere gik arbejdsløse. Foto: C. Hadrup.

Man kunne ikke længere nøjes med at låne lokaler på kommuneskolen i Østergade, og med formanden, Harald Calundann, i spidsen indsamlede bestyrelsen 5.500 kr. og fik lovning på et statstilskud på 8.000 kr. Industriforeningen indskød 1.000 kr. fra sit lotterioverskud, og Skive Byråd skænkede en byggegrund ved den nyanlagte Nordbanevej.

Skives første ”architect” Edvard Jensen, der ganske vist var flyttet til Nyborg, tegnede en to-etagers bygning med kælder og kvist, og så gik byens håndværkere i gang. Skolen skulle være et eksempel på det gode håndværk, som håndværkerne i Skive kunne præstere, og derfor lagde man vægt på, at arbejderne på skolen blev udført af Skivemestre - ”i det håb, at hvad der indenfor dens mure skal præstere i teknisk, praktisk og teoretisk henseende, mægtig skal bidrage til at forthjælpe den vordende håndværker til erhvervelse af et sådant fond af kundskaber, at han med berettiget håb og fortrøstning kan træde ud i livet og gennem flid og ærligt arbejde blive en lykkelig mand og en god borger af Industriforeningen”, som der står i grundstensdokumentet, nedlagt den 15. maj 1890.

Skolen blev indviet den 7. juli 1891. Den havde kostet 28.000 kr. De sidste penge skaffedes ved et lån i Kirke- og Undervisningsministeriet.

Arbejdersygekasseforeningens stiftelser

Indtil Skive kommune i 1903 åbnede sit første, meget beskedne alderdomshjem i det tidligere ”telegrafhus” på Resenvej 2, var Fattiggården længere ude ad Resenvej det eneste ”tilbud” til de gamle, der ikke kunne klare sig selv. Dette ”tilbud” tog kun de allerfattigste imod - og de var tvunget til det!

Alderdomsforsørgelsen var fuldstændigt overladt til den private godgørelse. De gamle håndværkere og handlende og deres enker fik i 1878 deres stiftelse i Borger- og Håndværkerstiftelsen, Frederiksgade 19, mens arbejds mændene måtte vente godt ti år mere - men så fik de også to!

Apoteker Norgaard og hustru, der tidligere havde betalt Norgaards Børneasyl, tilbød at betale opførelsen af et alderdomshjem for medlemmer af Arbejdersygekasseforeningen.

Arbejdersygekasseforeningen hentede bl.a. sine medlemmer blandt Skives arbejds mænd, som ikke kunne blive medlemmer af Håndværkssvendenes Sygekasse. Her skulle man have svendebrev for at blive medlem. Apotekerparrets gave blev til ”Norgaards Arbejderhjem” på hjørnet af Havnevej og Kielgastvej (nedrevet i 1976 til fordel for Politigården).

Samtidig gik Arbejdersygekasseforeningen selv i gang med at skrabe penge sammen til endnu et alderdomshjem. I november 1889 afholdt foreningen en ugelang bazar, hvor overskuddet takket være gaver fra byens borgere og en stor indsats fra ”damekomiteen” (byens fineste fruer) blev på 3.248, 25 kr.

Overskuddet svarede til en fjerdedel af byggesummen på alderdomshjemmet! Det blev opført i 1890 på en grund ved Nr. Alle (nr. 12). I stiftelsen indrettedes der 9 lejligheder til ”den gamle, den værdige, den af livets møje og ærligt arbejde livstrætte arbejder”, som der står i grundstensdokumentet.

*Apoteker Norgaards Arbejderstiftelse på hjørnet af Kielgastvej og Havnevej ca. 1970.
Foto: Mogens Hartmeyer.*

Udover de tre nævnte stiftelser opførte også Beværterforeningen (Havnevej 7), Skive Købmænds Hjelpekasse (Sallinggade 6), Den nye Borger- og Håndværkerforening (Sallinggade 3) hver sin stiftelse, mens den "gamle" Borger- og Håndværkerforening købte en beboelsesbygning og omdannede den til stiftelse (Jyllandsgade 46).

Afholdsbevægelsen

Drikkeriet var udbredt i 1880-tallet, især blandt de fattigste. "Den fattige mands snaps" var en trøst, som mange greb til!

I 1880'erne kom der en stærk bevægelse mod drikkeriet: Total-afholdsforeningerne. Deres mål var at bekæmpe drikkeriet og derved "løfte" medlemmerne, så de fik bedre styr på deres liv og dermed større selvværd. Medlemmerne måtte ikke drikke alkohol, og foreningerne forsøgte at forhindre andres drikkeri ved at få fjernet kroers og værts-huses ret til udskænkning og købmændenes salg af øl, vin og spiritus.

Afholdsbevægelsens budskab fik hurtigt en kolossal gennemslagskraft.

Egnens første afholdsforening var Skive Totalafholdsforening, der blev stiftet i 1881. Allerede i 1886 var der foreninger nok til at oprette en kredsorganisation, Salling Afholdskreds. Ved århundredskiftet var der en afholdsforening i hvert sogn, og Salling

Hver sommer arrangerede afholdsbevægelsen store "Afholds- og Folkefester" med adskillige tusinde deltagere. Her er nogle af dem forsamlet foran logebygningen på Nørre Alle ca. 1910.

Fanerne tilhører logerne "Fælles Hjem", "Fredens Hjem", "Moders Haab", "Holbergs Minde" - alle fra Skive, "David Livingstone", Struer samt en ulæselig fane til højre. Foto: N. Nielsen.

Afholdskreds samlede medlemstal nåede op på ca. 1.000. Afholdsforeningerne var nu blevet egnens største folkelige bevægelse!

Udover afholdsforeningerne kom der - især i Skive - en lang række andre afholdsforeninger. Afholdslogerne - I.O.G.T. og N.I.O.G.T. - tiltrak mange medlemmer i Skive, men de fandtes også i nogle af stationsbyerne. Logerne havde sigende navne som "Fælles Hjem", "Fredens Hjems Minde", "Familievennen". Der fandtes også en børneloge, "Moders Haab", og en ungdoms-løge "Fremtidens Lykke" med tilhørende boldklub "Skjold". Afholdenheden kunne ikke læres tidligt nok!

Flere af logerne blev så store, at de kunne bygge deres egne logebygninger. I 1899 byggede I.O.G.T.-logen "Familievennen" en logebygning (Østergade 12), og året efter byggede to af N.I.O.G.T.-logerne logebygningen på Nørre Alle 3.

På det tidspunkt havde afholdsforeningerne længe arbejdet på at få åbnet et afholdshjem i Skive. Det lykkedes først i 1911, hvor Skive Afholds- og Højskolehotel åbnede i Torvegade 7 i Skive Folkeblads nye bladhus. Folkebladet havde fra starten været afholdsbevægelsens vigtigste fortalere - en alliance, der holdt op til ca. 1970.

En af de vigtigste midler i kampen mod alkoholen var at forhindre salg af alkohol hos købmænd og på kroer. En af Salling Afholdskreds' store sejre kom i 1913, hvor Roslev kro søgte om alkoholbevilling. Roslev-Rybjerg sogneråd valgte at lægge sagen ud til folkeafstemning. Bevillingen blev forkastet med 173 Nej mod 133 Ja.

De første missionshuse

Egnens første missionshus er missionshuset "Bethesda" i Lihme, der blev indviet den 17. oktober 1889. Pastor Melbye (1878-1889) var Indremissionsk, og i hans tid blev der opbygget et Indre Missions-samfund i Lihme sogn. Samfundet samlede penge ind til byggeriet, og i 1889 var man nået så vidt, at der kunne opføres et spartansk hus på Ålbækvej. Grunden blev skænket af Ane Cathrine og Christen Christensen. Huset blev benyttet til søndagsskole, ungdomsmøder, missionsmøder og samtalemøder.

I 1893 fik Fur og Hindborg missionshuse. Huset på Fur kom som et resultat af en stærk vækkelse, der i løbet af kort tid gjorde Fur til en stærk bastion for Indre Mission. I Hindborg skyldtes missionshusets tilblivelse først og fremmest Magdalene og Peder Gravgaards gavmildhed. De var barnløse og solgte deres gård, da de blev ældre, bortset fra 10 tdr. land, som de byggede et husmandssted til sig selv på. Lynet slog ned i det nybyggede husmandssted, og det tog de som et tegn fra Gud på, at de ikke skulle drive landbrug mere. De solgte det meste af jorden tilbage og fik bygningerne genopførte. I huset blev der indrettet en stor sal til missionshus, en lejlighed til en missionær og en lejlighed til Magdalene Gravgaard, der nu var blevet enke.

Rønbjerg og Skive fik missionshuse i 1897. Rønbjerg Missionshus var et ret beskedent hus, mens Skive, hvor der var et stort Indre Missions samfund, fik byens førende arkitekt, bygmester Lars Jensen, til at tegne en fornem bygning.

Missionshuset "Garizim" i Christiansgade i Skive ca. 1910. Over indgangsdøren står der: "Jesus er Døren". Foto: N. Nielsen.

"Revolutionen i Fly"

I januar 1888 kunne man læse i aviserne, at en ung mand fra Fly var blevet arresteret for at holde "revolutionære" foredrag bl.a. i Fly skole.

Den unge mand var en gårdmandssøn fra Aakjær, Jeppe Jensen. Han havde været på Staby Højskole og holdt i december 1887-januar 1888 nogle foredrag om forskellige verdenshistoriske emner. Den 26. december holdt han et foredrag om Folkekirken, hvor han rettede hårde angreb mod præstestanden. Foredraget medførte, at Jeppe Jensen blev indkaldt til forhør og senere arresteret og indsat i Viborg arrest i 17 dage. I begyndelsen af februar blev han frigivet og sagen afsluttet uden dom.

På denne tid kom Jeppe Jensen meget på Tastumgård hos den fremsynede gårdejer Per Odgaard (1851-1910). Odgaard var om nogen den, der introducerede den nye tid i Fjends. Han byggede fællesmejeri og teglværk ved gården i 1883, var hovedmanden bag de første læplantninger i Fjends m.m. Og så havde han været på Oddense Højskole i slutningen af 1860'erne, og det gav ham et udsyn, som den unge Jeppe Jensen nød godt af i timelange natlige diskussioner.

Hos Odgaard mødte den unge Jeppe to personer, som skulle komme til at spille en stor rolle i hans liv: hans mæcen, mejeriejer Esper Andersen, Jebjerg, og hans første kone, Marie Bregendahl.

Marie Bregendahl var datter fra gården Bregendahl i Fly, samme sogn, som Jeppe

Digteren Jeppe Aakjær foran sin fødegård ca. 1910. Foto: Niels Sørensen, Lem.

Forfatterinden Marie Bregendahl ca. 1895. Foto: Engholm Schaumburg, København.

kom fra. Bregendahl var en af de bedste gårde i Fly, og Maries far, Per Bregendahl, var en velhavende mand. Han var en forsigtig, konservativ mand, der ikke havde meget til overs for Jeppe Jensens ideer. Marie så anderledes på tingene og blev som Jeppe en fast gæst hos Per Odgaard. Her mødte de to hinanden i 1886. De blev gift i 1893 og forsøgte at slå sig igennem i København, Jeppe som forfatter og Marie som pensionatsejer. De blev skilt i 1900. På dette tidspunkt havde Jeppe Aakjær, som han var begyndt at kalde sig o. 1890, fået et navn som forfatter. Marie Bregendahl gav sig også til at skrive, og hun udgav en række fremragende romaner, bl.a. den store skildring af Fjends herred i brydningsårene fra 1870-1890: "Billeder af Sødalsfolkernes liv."

Den første cykel

I slutningen af 1880'erne kom den første cykel til Salling - ti år efter ejede næsten hver eneste ung på egnen en cykel!

Med så stor en interesse for det nye transportmiddel, er det meget naturligt, at man allerede i 1889 stiftede den første cykelklub: "Skive Cykleklub", der også havde medlemmer fra landet.

Den mest markante landbo i cykelklubben var mejeriejer og gymnastiklærer på Salling Højskole, Esper Andersen, Jebjerg. Han oprettede i 1890 egnens første cykelforretning, som han markedsførte ved selv sammen med sine mejerister at køre cykelløb. I 1892 vandt han "Jyllandsløbet" på ca. 550 kilometer - det hidtil længste i Danmark - for næsen af den københavnske cykelelite. Han havde trænet systematisk i flere måneder, udviklet en speciel kostplan og importeret en specialbygget letvægtscykel fra England. Under selve løbet fik han hjælp af fire pacere, bl.a. broderen Peder Andersen. Esper Andersen kørte i mål i Århus efter 36 timers kørsel, deltog i ballet bagefter, hvorefter han tog toget til Jebjerg for at møde næste morgen i mejeriet i Jebjerg. Det vakte stor opsigt, at en "bonde" kunne gøre sådan!

Med baggrund i cykeltriumferne opbyggede de to brødre store cykelforretninger, og i 1894-95 grundlagde de cykelfabrikken "Jyden" i Gedsted, som efter en brand flyttede til Aalestrup (i dag kommunekontor og cykelmuseum).

Skive Cykleklub (1889-1893) koncentrerede sig om "turistture" til bl.a. nabobyerne. Her holder medlemmer af klubben klar foran pavillionen i Liselund (Skives gamle festplads) til at køre til Viborg.

Klubbens formand, manufakturhandler Jean Sachs, ses som nr. 5 fra venstre med kalot. De to drenge i stribet tøj til venstre for ham er hans sønner. Foto: N. Jepsen.

Salling Bank 1886-1895

Salling Bank fik i 1893 kontor i Frederiksgade 6. Kontoret ses til højre ved skiltet. Derefter ses Den nye Borger- og Håndværkerforenings bygning og isenkræmmer Brandts forretning i Frederiksgade 10. Til venstre ses Frederiksgade 3.

Ny formand og støtte til gode formål

I 1881 fratrådte Salling Banks første formand, proprietær Ingwersen, Hegnet. Han blev efterfulgt af en anden af stifterne, gårdejer Esper Mikkelsen, Grønning.

Esper Mikkelsen døde før generalforsamlingen i 1889. Han afløstes af proprietær Poul Dahlgaard, Hesthave.

Poul Dahlgaard var konservativ og bl.a. medlem af Viborg Amtsråd. Han døde i 1897 og nåede derfor ikke at opleve, at hans søn, Bertel, kom til at repræsentere Det radikale Venstre i Skivekredsen i Folketinget i 40 år, og at hans svigersøn, Gudik Gudiksen, gift med datteren Mitte, der overtog Hesthave, blev indvalgt i Landstinget for de radikale.

Samme år som Poul Dahlgaard blev formand for Salling Banks bankråd, uddelte banken tilskud til det første af mange gode formål: Jydsk Husmandsforening, i praksis en pensionskasse for småkårsfolk, fik et tilskud på 10 kr. Man ruttede ikke med aktionærernes penge, men der var gjort en begyndelse ...